

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Šikana ve školách

Pojmem šikana se rozumí psychické i fyzické ubližování slabšímu či odlišnému jedinci v kolektivu či ve společnosti. Agresor má nezřídka nad šikanovaným fyzickou, početní či mocenskou převahu. Následky šikany si do budoucího života však neodnášejí pouze šikanovaní, ale všichni zúčastnění na šikaně.

K šikaně dochází napříč všech věkových a sociálních skupin, tedy i mezi různě starými lidmi z různých společenských vrstev. K šikaně nedochází pouze ve školách, ale velmi často také ve sportovních klubech, armádě, vězení, rodině (např. méně oblíbený člen rodiny), v zaměstnání (např. mobbing, bossing) apod.

Šikanu lze definovat jako opakované týrání, zotročování, zesměšňování, ponižování či omezování jedince nebo celé skupiny jiným jedincem či celou skupinou, a to za užití manipulace nebo agrese.

Právní definice šikany však neexistuje. Ministerstvo školství České republiky problematiku šikany vymezilo ve svém metodickém pokynu MŠMT č. 21291/2010-28[1] následovně: „Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.“

Rozlišujeme osm typů šikany:

1. fyzická aktivní přímá - například fackování, údery pěstmi, bití, kopání,
2. fyzická aktivní nepřímá - například poškození či zničení osobních věcí, navádění druhých k bití,
3. fyzická pasivní přímá - například bránění v nějaké činnosti, vykonání určitého úkonu,
4. fyzická pasivní nepřímá - například odmítání požadavků, žádostí oběti,
5. psychická aktivní přímá - například nadávání (nikoliv jen vulgární), urážení, zesměšňování,
6. psychická aktivní nepřímá - například pomlouvání, nadávání za zády,
7. psychická pasivní přímá - nepozdravení, přehlížení, ignorování, neodpovídání a
8. psychická pasivní nepřímá - nezastání se oběti při lživém obvinění.

Aktéry šikany jsou agresor a oběť - šikanující a šikanovaný. Dalšími účastníky šikany jsou taktéž svědci.

V případě agresora se povětšinou jedná o staršího, fyzicky zdatnějšího (vyspělejšího) jedince. Může se jednat i o skupinu osob disponující početní převahou. Šikanující často pochází z rodinného prostředí, ve které je agrese prostředkem komunikace a jednání. Agresora k šikanování ve většině případů vede vlastní odlišnost, nedostatek sebevědomí, zakomplexovanost, pocity nejistoty, nedostatek péče, lásky a pochopení v rodině a okolí. Agresor bývá ve vztahu k oběti neempatický, bezohledný, bezcitný a oběť považuje za méněcennou.

Oběti - šikanovaným bývá v zásadě jedinec, který se něčím odlišuje, například rasově, národnostně, vírou, fyzicky, sociálně, vzhledově či chováním. Šikanovaní jsou nezřídka kdy jedinci úzkostní a plaší.

Šikanovaným se může stát i nově příchozí žák.

Šikanovaný a šikanující mají taktéž společné rysy, například v podobě horších studijních výsledků, menší oblíbenosti v kolektivu, nižšího sebevědomí či konfliktního až agresivního prostředí v rodině. V některých případech může dokonce být jedinec jak obětí, tak i agresorem, jedná se tzv. o agresivní oběť. V případě agresivní oběti jsou důsledky šikany mnohonásobně umocněny, než-li v případě, kde jsou jednoznačně vymezeny „role“ oběti a agresora.

Příčiny vzniku šikany můžeme najít obecně ve společnosti, ve které narůstá agresivní chování v běžných životních situacích a v současné době zejména naprostá absence požadavku nekonfliktního - neagresivního chování, jednání a komunikace ve společnosti. Další příčinou je výrazný nedostatek přirozených autorit, v pravém slova smyslu (učitel, rodič), neboť i nevhodné chování autority může být významným impulzem ke vzniku šikany či jejím podpůrným faktorem.

Fáze šikany rozdělujeme do pěti stádií:

1. Zrod ostrakismu, kdy je oběť vyčleněna z kolektivu a je vystavena mírnému a převážně psychickému násilí.
2. Fyzická agrese, kdy psychické násilí nabírá na síle a šikanující se odhodlá i k fyzickému násilí.
3. Vytvoření jádra, skupiny kolem agresora, když tito začnou navzájem spolupracovat a systematicky (nikoliv již náhodně) šikanovat „vhodné“ oběti.
4. Přijetí norem agresorů, které se stanou „nepsaným zákonem“ a i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat zle a krutě, aktivně se účastní na šikanování spolužáka, když při tom prožívají určité uspokojení.
5. Dokonalá šikana, tedy šikanování se stává skupinovým programe, jsou jednoznačně rozděleny role - agresor vs. oběť, kdy agresori mají veškerá práva, a naopak oběti nemá práva žádná. Dochází k absolutní ztrátě všech zábran na straně agresorů.

Šikana se v nejvyšší míře vyskytuje na druhých stupních základních škol a na učilištích, nevyhýbá se však ani prvním stupňům základních škol či středním školám. Šikana se může objevit i na vysokých školách - vysokoškolských kolejích.

Jak již bylo zmíněno výše, důsledky šikany si do budoucího života neodnášejí pouze oběti a agresori, ale všichni zúčastnění na šikaně. Dokonce mohou zasáhnout i osoby stojící mimo tuto skupinu, a to například rodiče šikanovaného.

Agresori si odnášejí zkušenost, že agresivní chování je běžné a je možné jej využívat, v podstatě bez hrozby postihu, k osobnímu prospěchu. U agresorů dochází k upevňování asociálních vzorců chování a v budoucnosti není nikterak neobvyklým, že mají opakované problémy se dodržováním běžných norem chování a dodržování zákonů.

Ostatní zúčastnění na šikaně získávají názor a následně přesvědčení, že společnost není schopna zajistit ochranu a bezpečnost některým odlišným jedincům a za porušení mravních či dokonce zákonných norem je nečeká přiměřený trest. V budoucím životě následně porušování mravních či zákonných norem přehlížejí, chovají se pasivně či se naopak takového porušování sami dopouštějí.

Důsledky šikany samozřejmě nejintenzivněji dopadají právě na oběti šikany. U obětí dochází ke zhoršení školního prospěchu či k časté, i neomluvené, absenci ve škole. Oběti mají značně snížené sebevědomí a mají problémy s navazováním nových vztahů. Šikanovaní jsou apatickými, trpí různými splíny či dokonce depresi. U obětí se může rozvinout posttraumatická stresová porucha.[2] Bohužel nemálo kdy oběti od problému utíkají k alkoholu či drogám a v závažných případech šikany mají dokonce sebevražedné sklony či se dokonce pokusí o sebevraždu. I u obětí, stejně jako u ostatních zúčastněných na šikaně, vzniká předpoklad, že se ve svém budoucím životě budou dopouštět mravních prohřešků či dokonce násilného chování.

V právním světě je obecně za šikanu považováno úmyslné jednání směřované proti jiné osobě. Není však podstatným, zda je úmyslné jednání v podobě slovních útoků, hrozby násilím či má psychickou nebo fyzickou podobu. Kromě úmyslu musí být prokázána také míra společenské nebezpečnosti a jednání musí dosahovat intenzity uvedené v zákoně. Následně bývá šikana nejčastěji postihována například jako trestný čin omezování osobní svobody[3], vydírání[4], nebezpečné vyhrožování[5], loupež[6], ublížení na zdraví[7], poškození cizí věci [8], znásilnění[9], pohlavní zneužití[10].

Avšak dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, nemůže být stíháno za spáchání trestného činu. Tzn., že o jeho úmyslném jednání hovoříme jako o činu jinak trestném. S dětmi mladšími patnácti let není možné vést trestní řízení. Řízení je však vedeno soudem pro mládež, a to dle občanského soudního řádu, nikoliv dle trestního řádu. Soud může dítěti mladšímu patnácti let uložit za spáchání činu jinak trestného například výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu a ochranné léčení.

Mladiství, tedy osoba starší patnácti let, avšak mladší osmnácti let, je již trestně odpovědným a jím spáchaný trestný čin se nazývá provinění. Trestní odpovědnost mladistvého za spáchané provinění, opatření za ně ukládaná a samotné řízení je vedeno dle zákona č. 79/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Za spáchané provinění lze mladistvému uložit opatření v podobě:

- výchovných opatření[11] (například napomenutí s výstrahou, výchovné omezení, výchovná povinnost, dohled probačního úředníka),
- ochranných opatření[12] (například ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova) či
- trestních opatření[13] (například obecně prospěšné práce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu či dokonce odnětí svobody).

Prevence šikany či její následné řešení v rámci školských institucí má bohužel i dnes mnoho překážek v podobě nedostatečné neerudovanosti učitelů či ředitelů v dané problematice a taktéž ve zcela nedostatečných legislativně- kázeňských pravomocích škol.

Šikaně se dá předcházet zejména:

- praktikováním dozoru na chodbách školy se snahou nejen o přestávkách, ale i v hodinách pozorovat vzájemné chování dětí (mladistvých), jejich vzájemnou interakci či naopak vyčlenění z kolektivu,
- pravidelným dotazováním se dětí (mladistvých) na výskyt šikany (například formou

- anonymních dotazníků), vysvětlováním, co je to šikana, jaké může mít důsledky,
- preventivní odborná práce s potencionálními oběťmi (zvyšování sebevědomí, začleňování do kolektivu),
 - preventivní odborná práce s potencionálními agresory (odbourávání stresu, agresivity, budování empatie a porozumění) a
 - intenzivní spolupráce s rodiči žáků, státními institucemi a organizacemi^[14] zabývajícími se šikanou.

Mgr. Denisa Kartusová,
advokát

[Advokátní kancelář Kartusová Legal](#)

Vodičkova 791/41
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777228557
e-mail: kartusova@kartusovalegal.cz

[1] Dostupný online >>> [zde](#).

[2] Posttraumatická porucha je duševní porucha, která vzniká po událostech ohrožujících život či osobní integritu.

[3] § 171 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[4] § 175 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[5] § 353 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[6] § 173 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[7] § 146 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[8] § 228 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[9] § 185 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[10] § 187 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník

[11] § 15 a násl. zákona č. [79/2003](#) Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže

[12] § 21 a násl. zákona č. [79/2003](#) Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže

[13] § 24 a násl. zákona č. [79/2003](#) Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže

[14] Prevencí proti šikaně se zabývají například zapsaný spolek MEN'S FACTOR z.s., ACET ČR, z.s. či SCHOLA EMPIRICA z.s.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)
- [Autonomní mobilita optikou české legislativy. Kdy se na silnicích dočkáme vozidel bez řidiče?](#)
- [Rodičovská odpovědnost po novele občanského zákoníku: Jak nové principy rovnosti, spolupráce a ochrany dítěte mění praxi soudů a rodin](#)
- [Lhůta a povinnosti při vyrozumění oznamovatele o výsledku posouzení oznámení](#)